

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.9: 341.123-044.922

DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2025-16-18>**Галинська Ю.В.**

доктор економічних наук,
професор кафедри міжнародних економічних відносин,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8413-8968>

Сідор І.І.

магістр,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5966-4530>

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ООН У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ВИКЛИКИ

У статті досліджено трансформацію ролі ООН у глобальній економічній системі від післявоєнного координатора відбудови до центру багаторівневого економічного управління, що узгоджує політики держав, МФО та приватних акторів. На основі теоретико-правового підходу обґрунтовується, як інституційна архітектура ООН (ЕКОСОР, ЮНКТАД, ПРООН) формує норми, стандарти й механізми реалізації ЦСР-2030, поєднуючи софт-ло та обов'язкові зобов'язання. Показано, що координаційний мандат ООН забезпечує інтеграцію торгівлі, фінансів, соціальної політики й кліматичного порядку денного, водночас породжуючи виклики фрагментації мандатів, асиметрії представництва та потреби у синхронізації з МВФ, Світовим банком і СОТ. Сформульовано напрями інституційних реформ для підвищення узгодженості й результативності глобального економічного врядування.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй; глобальне економічне управління; ЕКОСОР; ЮНКТАД; ПРООН; сталий розвиток; інституційна координація.

Halynska Yuliia, Sidor Ivan

State University "Uzhhorod National University"

TRANSFORMATION OF THE UN'S ROLE IN THE GLOBAL ECONOMIC SYSTEM: A THEORETICAL-LEGAL APPROACH AND INSTITUTIONAL CHALLENGES

The article examines how the United Nations has transformed from a post-war coordinator of reconstruction into the central node of a multi-level system of global economic governance. Adopting a theoretical-legal perspective, it explains how UN institution especially ECOSOC, UNCTAD, and UNDP generate norms, standards, and procedural routines that align national, regional, and multilateral policies with the 2030 Agenda. The analysis clarifies the dual legal nature of contemporary governance: soft-law instruments that diffuse expectations and practices, and hard obligations that arise through reporting mandates, budgetary conditionality, and treaty-based commitments. By organizing fora that bring together states, IFIs, firms, and civil society, the UN reduces coordination failures, lowers transaction costs, and provides legitimacy for joint action on trade, finance, climate, digitalization, and social policy. At the same time, the paper highlights institutional challenges overlapping mandates, fragmented accountability, asymmetric voice for developing economies, and uneven implementation capacity across agencies and regions. To address these frictions, the study outlines design principles for reform: mandate consolidation around measurable outcomes; interoperable data, taxonomies, and disclosure regimes that link sustainability reporting to investment decisions; structured cooperation with the IMF, World Bank, and WTO; and incentive-compatible funding that rewards verifiable development impact. Taken together, these elements depict a UN that is evolving from a convener into a results-oriented orchestrator: one that embeds sustainability norms into market rules, connects finance to development priorities, and strengthens the predictability and fairness of the global economy, while preserving inclusiveness and state ownership of policy choices. The discussion refrains from evaluating outcomes, focusing instead on the scope, logic, and instruments of UN coordination. It maps how agenda-setting, standard-setting, capacity building, and technical assistance interact as complementary channels through which the UN steers expectations and aligns incentives without centralized command. It also shows how monitoring and peer-review practices cultivate reputational pressures that, over time, approximate compliance even in the absence of coercive authority. Finally, the article situates the UN within a polycentric order in which regional bodies and the G20 shape priorities; in this setting, the UN's comparative advantage lies in legitimacy, inclusiveness, and rule-crafting that translate common values into operational guidance for public and private actors.

Keywords: United Nations; global economic governance; ECOSOC; UNCTAD; UNDP; sustainable development; institutional coordination.

Постановка проблеми. Після завершення Другої світової війни Організація Об'єднаних Націй була створена передусім як механізм підтримання міжнародної безпеки та запобігання збройним конфліктам. Проте внаслідок трансформації світового порядку її функціональне призначення поступово змінилося: від політичного посередника до координатора глобальних економічних процесів і нормотворця у сфері розвитку. В умовах поліцентричності сучасної міжнародної системи, зростання взаємозалежності економік та появи нових акторів глобальної політики (міжнародні фінансові інституції, транснаціональні корпорації, недержавні організації) саме ООН виконує роль інституційного «вузла», що забезпечує узгодженість політик на різних рівнях управління.

Складність сучасних глобальних викликів – боргові кризи, цифрова нерівність, енергетична безпека, зміна клімату, структурні дисбаланси розвитку – вимагає не лише політичного діалогу, а й економіко-правових механізмів, здатних перетворювати міжнародні зобов'язання на результативні інституційні практики. Саме тому питання правової природи економічної координації в межах ООН набуває особливої актуальності.

Отже, постає проблема теоретико-правового осмислення сучасної ролі ООН у глобальному економічному управлінні: чи виконує вона функцію нейтрального майданчика для переговорів, чи де-факто є регулятором глобальних економічних норм і стандартів? А також які інституційні обмеження та прогалини перешкоджають підвищенню результативності її координаційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання трансформації ролі Організації Об'єднаних Націй у глобальній економічній системі сьогодні належить до кола найактуальніших проблем теорії міжнародного права та глобального управління. Сучасна наукова література демонструє перехід від опису ООН як «форуму для політичних консультацій» до розуміння її як центрального інституту координації глобальної економічної політики [1]. Саме ця зміна парадигми визначила новий вимір досліджень – від політичної аналітики до правової інституціоналізації процесів управління.

У працях українських та зарубіжних авторів простежується спільна позиція: ООН поступово формує універсальну архітектуру глобального економічного управління, у межах якої ЕКОСОР, ЮНКТАД і ПРООН виступають ядром системи економічного узгодження політик [20]. ЕКОСОР забезпечує горизонтальну координацію економічних і соціальних стратегій, ПРООН – вертикальну імплементацію політик сталого розвитку, а ЮНКТАД – аналітичне підґрунтя для торговельної політики країн, що розвиваються.

Науковці також підкреслюють, що ключовим чинником зміцнення економічної ролі ООН є поширення «м'якого права»: декларацій, принципів, рамкових угод, стратегій та порядків денних, які, попри відсутність прямої обов'язковості, мають суттєву нормативну силу [18]. Прикладом є Декларація тисячоліття (2000 р.) та Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року (2015 р.), які заклали основи нового формату економічного управління, де правові механізми поступаються місцем інституційній узгодженості та спільним стандартам [15–17].

Значна увага у дослідженнях приділяється взаємодії ООН із міжнародними фінансовими інституціями – МВФ, Світовим банком, ЄБРР, ОЕСР. Їхні програми все частіше узгоджуються із цілями сталого розвитку, визначеними ООН, що підтверджують офіційні документи та аналітичні звіти цих організацій [4; 5]. Зокрема, Світовий банк і ПРООН координують індикатори бідності, а МВФ – підходи до фінансової стабільності країн, що розвиваються. Таке зчеплення політик створює умови для формування «мережевого управління» (network governance), де ООН виконує роль координатора, а не верховного регулятора [6].

У фаховій економічній літературі також наголошується на тому, що економічна роль ООН має системний вплив на міжнародне право розвитку [2; 3; 11]. Як відзначає Ринейська Л. С., міжнародні організації дедалі частіше визначають не лише стратегічні, а й правові орієнтири розвитку, зокрема у сфері торгівлі, енергетики та клімату [9]. У свою чергу, Феденко А. Г. розглядає ООН як основу формування «економічної конституції світу» – набору принципів і правил, що визначають поведінку держав у глобальній економіці [10]. Така перспектива зближує економічний аналіз із правовою теорією глобального врядування.

Важливим напрямом сучасних досліджень є аналіз ефективності програм ПРООН, ЮНКТАД і ЕКОСОР у реалізації політик сталого розвитку. У звітах ООН та UNDP підкреслюється, що саме інтеграція економічних, соціальних і екологічних показників у межах єдиної політики створює основу для «комплексного управління розвитком» [19; 20]. Проте аналітичні огляди засвідчують, що рівень реальної імплементації глобальних рішень суттєво відрізняється між країнами та регіонами, що свідчить про асиметрію глобального економічного управління [13].

Поряд із досягненнями, науковці виокремлюють і низку інституційних обмежень: дублювання функцій між підрозділами системи ООН, слабку підзвітність, а також домінування інтересів розвинених держав у формуванні стратегічних рішень [12; 13]. Як зазначає Zürn M. у своїй теорії глобального управління, ООН стикається з парадоксом легітимності – маючи універсальний мандат, вона водночас обмежена у здатності забезпечувати виконання прийнятих рішень [22]. Це породжує потребу у переосмисленні самої природи глобального економічного управління – від вертикальної ієрархії до горизонтальної взаємозалежності.

Таким чином, проведений аналіз засвідчує, що в науковому просторі сформувався значний корпус праць, присвячених окремим аспектам економічної діяльності ООН – від нормативної ролі ЕКОСОР до проєктної діяльності ПРООН. Проте бракує комплексних досліджень, які б інтегрували ці підходи у цілісну правову модель глобального управління. Саме теоретико-правове осмислення механізмів впливу ООН на економічну систему світу – через м'яке право, інституційну координацію та партнерські інструменти – залишається відкритим і потребує подальшої розробки.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою наукової статті: теоретико-правовий аналіз трансформації ролі ООН у глобальній економічній системі та з'ясування, яким чином її інституційні механізми (ЕКОСОР, ЮНКТАД, ПРООН) формують нову архітектуру глобального економічного управління

на основі м'якого права, координаційних стандартів та Порядку денного 2030, з одночасним виявленням інституційних викликів, що обмежують результативність цього впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформація ролі ООН у глобальній економічній системі проявляється у переході від політичного посередництва до системної координації економічної політики та нормативного впливу на розвиток. Первинно створена як гарант миру та безпеки, Організація Об'єднаних Націй поступово стала ядром глобальної архітектури економічного врядування, формуючи правила, стандарти та партнерські механізми, які регулюють взаємодію держав, міжнародних фінансових інституцій та приватних акторів [1].

Ключовим рушієм цієї трансформації є зростання ролі «м'якого права»: декларацій, стратегій, принципів, багатосторонніх домовленостей і порядків денних, що мають високий ступінь нормативної впливовості навіть без юридичної обов'язковості. Такі документи, як Декларація тисячоліття 2000 р. [16] та Порядок денний 2030 [17], стали фактичними орієнтирами для глобальної економічної політики, визначивши універсальні цілі та критерії розвитку. На відміну від класичного договірної міжнародного права, ці інструменти працюють через інституційну координацію та політичну легітимність, а не через примус.

ЕКОСОР відіграє центральну роль у цій системі, оскільки забезпечує узгодженість економічних та соціальних політик між державами та агентствами ООН [14]. На відміну від Генеральної Асамблеї, яка формує загальні політичні рамки, саме ЕКОСОР виконує функцію «управлінського ядра», де відбувається конвертація нормативних принципів у практичні стратегії розвитку [20]. Через своє положення між секретаріатом та спеціалізованими установами ЕКОСОР фактично координує глобальні стандарти розвитку, цифровізації, фінансової стабільності та соціальної політики, створюючи багаторівневу модель «узгодження очікувань».

Водночас ПРООН формує вертикальну імплементацію економічної політики. На рівні країн вона перетворює загальні норми на конкретні програми та індикатори, що забезпечує «переклад» глобальних цілей у реальні політики. У звітах ПРООН підкреслюється, що саме інтеграція економічних, соціальних та екологічних вимірів через локальні інструменти реалізації Цілей сталого розвитку створює ефект інституційної прив'язки, коли держава не просто погоджується з міжнародними принципами, а вбудовує їх у власні стратегії [19].

ЮНКТАД доповнює цей механізм аналітичним виміром. Вона забезпечує країни, що розвиваються, даними, сценарним моделюванням і політичними рекомендаціями щодо торгівлі та інвестицій, фактично виконуючи роль «інтелектуальної інституції» економічного блоку ООН [21]. Саме через ЮНКТАД ООН формує глобальні торговельно-економічні правила для країн із нерівними стартовими можливостями, запобігаючи маргіналізації економік Глобального Півдня. Сучасна економічна роль ООН ґрунтується на взаємодії з міжнародними фінансовими інституціями – МВФ, Світовим банком, ОЕСР та ЄБРР, які все частіше узгоджують свої програми з пріоритетами сталого розвитку та політиками ООН.

ОЕСР систематизує стандарти економічного управління та фінансової прозорості [4], Світовий банк – оцінює прогрес у боротьбі з бідністю та фінансує структурні зміни в економіці [5], МВФ – визначає вимоги до макрофінансової стабільності країн, що розвиваються [8], а ЄБРР – спрямовує інвестиції на перехід економік до принципів сталості та інклюзивності [7]. Узгодженість їхніх підходів із Цілями сталого розвитку свідчить про формування моделі «мережевого врядування», де ООН виступає координатором між окремими центрами нормативної та фінансової влади.

Цей формат взаємодії демонструє перехід від вертикальної ієрархії до багаторівневої економічної координації, у якій роль ООН полягає не у примусі, а у виробленні міжнародно визнаних рамок поведінки – стандартів, цілей, індикаторів та процедур оцінювання. Таким чином, нормативний вплив ООН проявляється як правове «вбудовування» м'якого права у зобов'язальні механізми, оскільки держави, отримуючи фінансування або технічну допомогу, фактично погоджуються на адаптацію політик до глобальних стандартів. ПРООН відіграє у цій системі функцію імплементаційного «мосту»: вона не просто формує рекомендації, а застосовує їх через місцеві проєкти, інституційне навчання та розробку стратегічних документів [19]. Це означає, що економічна координація набуває елементів правової зобов'язальності через наявність процедур оцінювання ефективності, аудиту результатів та умовності фінансування.

ЮНКТАД, у свою чергу, формує аналітичні основи реформ, завдяки чому країни, що розвиваються, отримують можливість адаптувати міжнародні норми до власної економічної структури [21]. Вона виконує роль «захисного механізму» для держав із нерівними умовами інтеграції у світову економіку, що зменшує інституційні ризики глобалізації та посилює інклюзивність економічних процесів.

Важливо й те, що роль ООН як координатора визнається також у міжнародних правових інтерпретаціях. Згідно з теорією глобального врядування М. Цюрна, ООН є «центром легітимації» економічних правил: вона не має примусового мандату, але забезпечує нормативну згоду держав шляхом репутаційного, процедурного та партнерського впливу [22]. Фактично це створює новий формат правосуб'єктності ООН, де м'яке право набуває обов'язкової сили завдяки інтеграції у механізми фінансування, звітності та моніторингу.

Висновки. У результаті проведеного аналізу ми дійшли висновку, що Організація Об'єднаних Націй пройшла трансформацію від політичного посередника до ключового координатора глобальної економічної політики. На відміну від первинного мандату, сьогодні ООН не лише формує політичні орієнтири, а й визначає економічні правила взаємодії держав, міжнародних фінансових інституцій та приватного сектора.

Роль ООН у глобальній економічній системі реалізується через інституційну архітектуру у складі ЕКОСОР, ПРООН і ЮНКТАД. ЕКОСОР забезпечує узгодженість політик розвитку, ПРООН – імплементацію стандартів сталості на національному рівні, ЮНКТАД – аналітичне підґрунтя для адаптації правил світової торгівлі до умов країн, що розвиваються. Така модель доводить перехід від декларативного до операційного врядування.

Проаналізовано, що м'яке право є центральним правовим інструментом економічного впливу ООН: воно не має примусу, але набуває обов'язкової сили через механізми фінансування, звітності, моніторингу та партнерських угод. Саме тому міжнародні стандарти й декларації поступово перетворюються на фактичні норми глобального права розвитку.

Водночас виявлено низку інституційних обмежень: дублювання мандатів між агенціями, фрагментація підзвітності, слабка координація з МФО, а також асиметричне представництво країн, що розвиваються

у процесі ухвалення рішень. Ці чинники знижують ефективність глобальної координації й підтверджують необхідність модернізації механізмів управління.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що ООН фактично формує нову архітектуру глобального економічного управління - без прямого примусу, але через легітимність, стандартування та координацію. Подальший розвиток цієї системи залежить від інституційних реформ, спрямованих на підвищення прозорості, узгодженості мандатів та реальної імплементації Цілей сталого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ердеві Ю. І. Аналіз діяльності міжнародних організацій в напрямку подолання нерівності. *Молодий вчений*. 2020. № 4. С. 26–29.
2. Збірник матеріалів ІХ МНПК «Сучасні тенденції розвитку світової економіки». 26 травня 2017 р. Том І. Харків: ХНАДУ. 2017. 190 с.
3. Меженець Т. С., Робенко Т. А. Міжнародні організації: підручник. К.: Азимут. 2023. 495 с.
4. Офіційний сайт ОЕСР. URL: <https://www.oecd.org>
5. Офіційний сайт Групи Світового Банку. URL: <https://www.worldbank.org/uk/>
6. Офіційний сайт ООН. URL: <https://www.un.org/>
7. Офіційний вебсайт ЄБРР. URL: <http://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/ukraine-msme-lending-framework.html>
8. Офіційний сайт МВФ. URL: <http://www.imf.org/external/index.htm>
9. Ринейська Л. С. Роль міжнародних організацій у формуванні міжнародних стратегій економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. С. 68–75.
10. Феденко А. Г. Міжнародна економіка: Підручник. Київ: Азимут. 2022. 335 с.
11. Ярошенко Т. С. Сучасна економіка: Підручник. Київ: А.С.К. 2021. 286 с.
12. The Actions of International Economic Organizations to Solve Global Issues. URL: <https://zienjournals.com/index.php/tjm/article/download/2832/2376/2806>
13. World Economic Situation and Prospects as of mid-2024. URL: <https://desapublications.un.org/publications/world-economic-situation-and-prospects-mid-2024>
14. IFIs projects, портал реєстру проєктів МФО. URL: <https://proifi.gov.ua/?p=index>
15. Стратегії сталого розвитку 1992 р. (Ріо-де-Жанейро). URL: <https://new.chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/Strategiyi-stalogo-rozvytku.pdf>
16. Декларація тисячоліття ООН. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00044>
17. Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>
18. UN Global Compact. URL: <https://unglobalcompact.org/>
19. United Nations Development Programme (UNDP). URL: <https://www.undp.org/home>
20. Міжнародні організації: ЕКОСОП. URL: <https://intent.press/publications/world/2022/mizhnarodni-organizaciyi-ekonomichna-i-socialna-rada-onn/>
21. UN Trade and Development (UNCTAD). URL: <https://unctad.org/>
22. Zürn Michael. A Theory of Global Governance: Authority, Legitimacy, and Contestation. Oxford: Oxford University Press, 2018. 264 p.

REFERENCES

1. Erdevdi, Yu. I. (2020). *Analiz diialnosti mizhnarodnykh orhanizatsii v napriamku podolannia nerivnosti* [Analysis of the activities of international organizations in overcoming inequality]. *Molodyi vchenyi*. no. 4. Pp. 26–29.
2. Kharkiv National Automobile and Highway University. (2017). *Zbirnyk materialiv IX Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Suchasni tendentsii rozvytku svitovoi ekonomiky"* [Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference "Modern trends in the global economy development"]. (Vol. 1). KHNADU. 190 p.
3. Mezhenets, T. S., & Robenko, T. A. (2023). *Mizhnarodni orhanizatsii: Pidruchnyk* [International organizations: Textbook]. Azyumt. 495 p.
4. Organisation for Economic Co-operation and Development. (n.d.). *OECD official website*. Available at: <https://www.oecd.org>
5. World Bank Group. (n.d.). *Official website*. Available at: <https://www.worldbank.org/uk/>
6. United Nations. (n.d.). *UN official website*. Available at: <https://www.un.org/>
7. European Bank for Reconstruction and Development. (n.d.). *Official website*. Available at: <http://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/ukraine-msme-lending-framework.html>
8. International Monetary Fund. (n.d.). *IMF official website*. Available at: <http://www.imf.org/external/index.htm>
9. Ryneiska, L. S. (2018). Rol mizhnarodnykh orhanizatsii u formuvanni mizhnarodnykh stratchii ekonomichnoho rozvytku [The role of international organizations in shaping international strategies of economic development]. *Efektivna ekonomika*. no. 3. Pp. 68–75.
10. Fedenko, A. H. (2022). *Mizhnarodna ekonomika* [International Economics]. Azyumt. 335 p.
11. Yaroshenko, T. S. (2021). *Suchasna ekonomika* [Modern Economics]. A.S.K. 286 p.
12. The Journal of Management. (n.d.). *The actions of international economic organizations to solve global issues*. Available at: <https://zienjournals.com/index.php/tjm/article/download/2832/2376/2806>

13. United Nations. (2024). *World economic situation and prospects as of mid-2024*. Available at: <https://desapublications.un.org/publications/world-economic-situation-and-prospects-mid-2024>
14. IFIs Projects Portal. (n.d.). *Reiestr proektiv mizhnarodnykh finansovykh orhanizatsii* [Register of IFI projects]. Available at: <https://proifi.gov.ua/?p=index>
15. United Nations. (1992). *Strategii staloho rozvytku* [Sustainable Development Strategies, Rio de Janeiro]. Available at: <https://new.chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/Strategiyi-stalogo-rozvitku.pdf>
16. United Nations. (2000). *Deklaratsiia tysiacholittia OON* [UN Millennium Declaration]. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00044>
17. United Nations Development Programme. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Available at: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorenniya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>
18. United Nations Global Compact. (n.d.). *Official website*. Available at: <https://unglobalcompact.org/>
19. United Nations Development Programme. (n.d.). *UNDP official website*. Available at: <https://www.undp.org/home>
20. Ecosoc. (2022). *Mizhnarodni orhanizatsii: Ekonomichna i sotsialna rada OON* [International organizations: UN Economic and Social Council]. Available at: <https://intent.press/publications/world/2022/mizhnarodni-organizaciyi-ekonomichna-i-socialna-rada-oon/>
21. United Nations Conference on Trade and Development. (n.d.). *UNCTAD official website*. Available at: <https://unctad.org/>
22. Zürn, M. (2018). *A theory of global governance: Authority, legitimacy, and contestation*. Oxford University Press. 264 p.

Стаття надійшла: 22.10.2025

Стаття прийнята: 19.11.2025

Стаття опублікована: 05.12.2025